

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Son 6 Jild 4

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 6 (4) - 2024

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Абдор – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

Турсунов Равшан Нормуратович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Холикулов Ахмаджон Боймаҳамматович – тарих фанлари доктори, Ўзбекистон Миллий Университети;

Габриэльян Софья Ивановна – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Миллий Университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Насирходжаева Дилафруз Сабитхановна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Остонокулов Азамат Абдукаримович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент молия институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Ҳожаев Азизхон Саидалоҳонович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Фарғона политехника институти

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Саидова Камола Усканбаевна – фалсафа фанлари доктори, “Tashkent International University of Education” халқаро университети;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Ўроқова Ойсулув Жамолiddиновна – фалсафа фанлари доктори, доцент, Андижон давлат тиббиёт институти, Ижтимоий-гуманитар фанлар кафедраси мудир;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳасанов Шавкат Аҳадович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Бахронова Дилрабо Келдиёровна – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Мирсанов Ғайбулло Қулмуродович – филология фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАР:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич – юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Қаюмова Насиба Ашуровна – педагогика фанлари доктори, профессор, Қарши давлат университети;

Тайланова Шохидат Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент;

Жуманиёзова Муҳайё Тожиевна – педагогика фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Ибрахимов Санжар Урунбаевич – педагогика фанлари доктори, Иқтисодиёт ва педагогика университети;

Жавлиева Шахноза Баходировна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети;

Бобомуротова Латофат Элмуродовна – педагогика фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), Самарқанд давлат университети.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбахор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психология кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Шамшетова Анжим Караматдиновна – психология фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

Содиқова Шоҳида Мархабобевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атақулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирлар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхатига киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари” электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

<i>Науризбаева Нуржамал Қудайбергенова</i> TURKISTONDA OILA VA NIKOH MUNOSABATLARINING O'ZIGA XOS JIHATLARI VA ROSSIYA IMPERIYASI BOSQINIDAN KEYIN MINTAQADA YUZ BERGAN DEMOGRAFIK JARAYONLAR	14-22
<i>Ortiqov Yosin Abdulboqiyevich</i> DUNGANSHUNOSLIK TADQIQOTLARI TARIXSHUNOSLIGI (1990-2023)	23-34
<i>Бобожонова Феруза Хаятовна</i> СОВЕТ ҲОКИМИЯТИ ДАВРИДА ҚҲЙИ ВА ҲРТА ЗАРАФШОН ВОҲАСИДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИ	35-40
<i>Halimov Tal'at</i> XX ASRNING 20-30 YILLARIDAGI QULOQLASHTIRISH SIYOSATI VA UNING SALBIY OQIBATLARI (BUXORO VILOYATI MISOLIDA)	41-45
<i>Ilhomov Ziyovutdin Adxamovich, Shukurov Rustam Jo'raqulovich</i> ALEKSANDR BEKOVICH-CHERKASSKIY EKSPEDITSIYASINING BA'ZI TAFSILOTLARI: EKSPEDITSIYANING BOSHLANISHI	46-54
<i>Tilavova Shahnoza Salohitdinovna</i> MA'RIFATPARVARLARNING MATONATLI AYOLI XAYRINISO MAJIDXONOVA (1905-1937) HAYOTI VA FAOLIYATIGA CHIZGILAR	55-59
<i>Жайнаров Обиджон Ҳамид Ҳғли</i> XX АСР 20-ЙИЛЛАРИДА ҲЗБЕКИСТОНДА АДВОКАТУРА ТИЗИМИДАГИ ҲЗГАРИШЛАР (ФАРФОНА ВИЛОЯТИ МИСОЛИДА).....	60-64
<i>Toshpo'latov Mamadali Zaynidin o'g'li</i> NUROTA TUMANI YOSHLARINI QO'LLAB-QUVVATLASH YUZASIDAN AMALGA OSHIRILGAN CHORA-TADBIRLARNING TARIXIY TAHLILI (2017-2024)	65-73
<i>Umarov Baxtishod</i> SOMONIYLAR DAVRIDA BUXORODA ILM-FAN RIVOJI (TARIX VA TIBBIYOT MISOLIDA)..	74-79
<i>Йўлдошев Салимжон Валиевич</i> ИНТЕГРАЦИЯЛАШУВ ЖАРАЁНЛАРИ ВА ХАЛҚ ҲЙИНЛАРИ	80-85
<i>Askarov Azimjon Odiljon o'g'li</i> O'RTA OSIYODAGI ANGLIYA-ROSSIYA RAQOBATINING TARIXIY KONTEKSTI VA KATTA O'YIN SIYOSATINING VUJUDGA KELISHI	86-91
<i>Eshchanov Hurmat Matnazarovich</i> O'ZBEKISTON HUDUDI BRONZA DAVRIDA TOPOGRAFIK XUSUSIYATLARNI ETNIK JARAYONLARI KARTOGRAFIYASI.....	92-95
<i>Azamatova Gulmira Bayirbekovna</i> O'ZEKISTONDA AHOLI MIGRATSIYASI VA UNGA TA'SIR ETGAN IJTIMOYIYQTSODIY	

OMILLAR	96-100
<i>Raimov Mamasoat Safar o'g'li</i> ESKI TERMIZ HAQIDA TARIXIY MA'LUMOTLAR	101-105
<i>Usmanov Jahongir Xo'jaqulovich</i> MARKAZIY OSIYO TARIXSHUNOSLIGIDA ILK ILMIY QARASHLARNING SHAKLLANISHI	106-109
<i>Usmanova Inobat Ibragimovna</i> PROCESSES OF GEOGRAPHICAL LOCATION OF THE IRON AGE POPULATION OF UZBEKISTAN	110-115
<i>Bekmirzayev Islomjon Ibrohim o'g'li</i> O'RTA G'OVASOY HUDUDI QADIMGI DAVR AHOLI TURAR-JOYLARI XUSUSIDA AYRIM MULOHAZALAR	116-120
<i>Gadoyev Dadaxon Xayrulloevich</i> BUXORDAGI "MASJIDI BALAND" MASJIDI QURILISHI VA TARIXI	121-125
<i>Rajabova Sabohat Bobirovna</i> IQTISODIY HAYOTDA TADBIRKOR AYOLLARNING TUTGAN O'RNI (SURXONDARYO VILOYATI MISOLIDA)	126-132
<i>Aloxunov Alisher Ahmadjonovich</i> ARXELOGIYADA GEOGRAFIK AXBOROT TIZIMLARIDAN FOYDALANISHNING ASOSIY IMKONIYATLARI XUSUSIDA	133-138
<i>Sharopov Saidusmon Saidaxmadovich</i> XIX ASR OXIRI VA XX ASR BOSHLARIDA BUXORO AMIRLIGINING JANUBISHARQIY HUDUDI SHAHARLARI, XUSUSAN QARSHI, SHAHRISABZ VA KITOB SHAHARLARINI RUS TARIXCHILARI ASARLARIDA YORITILISHI	139-144
<i>Axmedova Gulchehra O'skinovna</i> SHEROBOD VOHASI NOMODDIY MADANIYATI DURDONALARI	145-149
<i>Abduraximov Husniddin</i> O'ZBEKISTON VA AVSTRIYA RESPUBLIKASI O'RTASIDA INVESTITSIYAVIY, HUQUQIY HAMDA ILM-FAN SOHASIDA HAMKORLIKNING MUSTAHKAMLANISHI	150-158
<i>Turopova Mohidil Turdiyevna</i> O'ZBEKISTON JUNUBIY HUDUDLARI TOPONIMIKASINING TABIAT BILAN BOG'LIQLIGI VA URF-ODATLARINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	159-163
<i>Annayeva Zarifa Musurmonqulovna</i> EKOLOGIK HOLATNI BARQARORLASHTIRISHNING ASOSIY YO'NALISHLARI	164-168
<i>Ahmadov Xurshid San'atovich</i> "CHIG'ATOY IMLOSI" VA MILLIY ZIYOLILAR	169-175
<i>Axmadova Nafisa Axmad qizi</i> O'ZBEKISTON VA GERMANIYA MADANIY ALOQALARINING RIVOJLANISHI	176-179

<i>Жумаева Шоҳида Чориевна</i> МУСТАҚИЛЛИК ДАВРИДА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИНГ РИВОЖЛАНИШИ	180-186
<i>Elmuratova Umida Farxadovna</i> TA'LIM IMKONIYATLARINI KENGAYTIRISHNING GENDER TENGLIGINI TA'MINLASHGA TA'SIRI	187-191
<i>Nazarov Otabek Muzrobovich</i> XX ASRNING 80-YILLARI QATAG'ONLIK SIYOSATINING SURXONDARYODAGI IJTIMOYIY- IQTISODIY JARAYONLARGA TA'SIRI	192-197
<i>Kupaysinov Ismoyiljon Ahmadjanovich</i> 1950-1990 YILLARDA ANDIJON OBLASTI JAMOAT TRANSPORTI FAOLIYATI VA UNDAGI AYRIM MUAOMMOLARNI MATBUOTDA YORITISHI ("KOMMUNIST" GAZETASI MATERIALLARI MISOLIDA)	198-202
<i>Oripova Laylo Zafarovna</i> O'ZBEKISTON YOZUVCHILAR UYUSHMASI FAOLIYATI TARIXIGA NAZAR	203-207
08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI	
<i>Magsud Azad Guliyev</i> OZARBAYJONDA YASHIL ENERGIYAGA O'TISH: SO'ROQ NATIJALARINI TAHLIL QILISH	208-214
<i>Глазова Марина Викторовна</i> ВКЛАД «ЗЕЛЕНОВОГО» УЧЁТА В ФИНАНСОВОМ МЕНЕДЖМЕНТЕ В УСТОЙЧИВОЕ РАЗВИТИЕ КОМПАНИЙ ЭНЕРГЕТИЧЕСКОЙ ОТРАСЛИ В УЗБЕКИСТАНЕ: МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ	215-231
<i>Oratov Jaxongir Jurayevich</i> RAQAMLI INNOVATSIYALAR DAVRIDA MOLIYAVIY BARQARORLIKNI VAHOLASHDA EKONOMETRIK MODELLAR	232-238
<i>Шадиева Дилдора Хамидовна</i> БАНК СОҲАСИГА РАҚАМЛАШТИРИШ ЖАРАЁНЛАРИНИНГ ТАЪСИР	239-243
<i>Umronov Eldorbek Sodirovich</i> TURISTIK KORXONALARDA TADBIRKORLIK FAOLIYATI RAQOBATBARDOSHLIGINI VAHOLASH	244-255
<i>Sattarov Umirzoq Normengovich</i> MINTAQANI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA TRANSFORMATSIYALASH JARAYONI... ..	256-262
<i>Хамдамов Шавкат Комилович</i> СОЦИАЛЬНАЯ ЗАЩИТА И БОРЬБА С БЕДНОСТЬЮ: СТРАТЕГИИ ФИНАНСИРОВАНИЯ В УЗБЕКИСТАНЕ	263-267
<i>Хайитов Жамшид Холвоевич</i> ИҚТИСОДИЁТДА ОБОДОНЛАШТИРИШ ХИЗМАТЛАРИНИ РИВОЖЛАНТИРИШ – ДАВР ТАЛАБИ	268-272
<i>Xurramov Azamat Fayzullayevich</i> BOZOR IQTISODIYOTI SHAROITIDA UY XO'JALIGI SEKTORINING O'RNI VA AHAMIYATI	273-278

Алимханова Нигора Алимхановна
 ТОВАР-МОДДИЙ ЗАХИРАЛАР АУДИТИДА ТАҲЛИЛИЙ АМАЛЛАРНИ ҚЎЛАШ 279-287

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Жумаев Ойбек Маратович
 О‘ЗБЕКИСТОНДА КАМБАГ‘АЛЛИКНИ ҚИСҚАРТИРИШ ДИНАМИКАСИНИНГ ИЖТИМОИЙ-СИЙOSIY
 ИНАТЛАРИ 288-296

Наврўзова Гулчеҳра Нигматовна
 ХОЖА АҲРОР ТАЪЛИМОТИДА ИНСОНИЙ ҲАҚИҚАТ МАСАЛАСИ 297-302

Хайридинов Аббосхон Анварович
 ҒАРБ МАДАНИЯТИНИ ОММАЛАШИШИГА ИЧКИ ОМИЛЛАР ТАЪСИРИ 303-311

Мухамеджанова Лалихон
 АХЛОҚНИНГ ЖАМИЯТДАГИ ТРАНСФОРМАЦИОН ВА БАРҚАРОРЛАШТИРУВЧИ
 ФУНКЦИЯЛАРИ 312-317

То‘ева Муҳаййо Шuhrat qizi
 О‘ЗБЕКИСТОН RESPUBLIKASINING YANGILANISH JARAYONIDA XOTINQIZLAR INNOVATSION
 ТАФАККУРИНИ OSHIRISH VA FAOLLASHUVI BORASIDAGI SIYOSATI:UMUMNAZARIY
 ТАHLILLAR..... 318-322

Ro‘zimurodov Siroj Madatovich
 OILANING IJTIMOIIY-IQTISODIY MUNOSABATLARNI SHAKLLANTIRISHDA MA’NAVIY-
 AXLOQIY TARBIYANING TA’SIRI 323-326

Ravshanov Ulug'bek Rahbarovich
 AXBOROT GLOBALLASHUVI SHAROITIDA YOSHLARDA MILLIY O‘ZLIKNI TARBIYALASH
 MASALALARI 327-332

Allayarova Marxabo Mavlanovna
 SHAXS BADIY IJODINI SHAKLLANTIRISHNING ESTETIK MUAMMOLARI VA
 MA’NAVIYAT 333-337

Хашимов Шерахон Жўрахонович
 ЎЗБЕКИСТОН ХАЛҚАРО ИМИДЖИНИНГ ЮКСАЛИШИДА ТИББИЁТ ТУРИЗМИНИНГ
 ТУТГАН ЎРНИ..... 338-342

Soatov Rasul Muxitdinovich
 BOBORANIM MASHRAV HAYOTI VA IJODIDA TASAVVUFGA DOIR QARASHLAR
 TAHLILI 343-348

Ashurov Navfal Burxonjon o‘g‘li
 MOVAROUNNAHR MIQYOSIDA NASAF SHAHRINING ILMIIY-MADANIY ASOSLARI 349-352

Ўразалиева Гулшада Бекнўлатовна
 ГЕНДЕР ТЕНГЛИКНИ ТАЪМИНЛАШ - ЯНГИ ЎЗБЕКИСТОН СТРАТЕГИЯСИНИНГ УСТУВОР
 ЙЎНАЛИШИ 353-358

Xudaynazarov Samad Xudayberdiyevich, Turgunov Azim Turgunovich
 JAMIYATNING MA’NAVIY - IJTIMOIIY RIVOJLANISHIDA O‘ZBEK XALQI MILLIY
 QADRIYATLARINING O‘RNI 359-364

<i>Suvanov Ilhom Abdixalilovich</i> AXBOROT-MAFKURAVIY TAHDIDLARGA QARSHI KURASHDA MILLATLARARO TOTUVLIK VA DINIY BAG'RIKENGLIKNI TA'MINLASHNING AHAMIYATI	365-371
<i>Axmedova Dilrabo Sa'dullayevna</i> SHARQ ALLOMALARI ASARLARIDA OILA VA TARBIYA MASALALARI	372-376
<i>Kayumova Aziza Toshmuradovna</i> IBN XALDUNNING JAMIYAT VA IJTIMOYIY TARAQQIYOT TO'G'RISIDAGI QARASHLARI	377-381
<i>G'ulomov Obid G'ayratovich</i> YOSHLAR MA'NAVIY KAMOLOTIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOYIY-MADANIY OMILLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	382-385
<i>Панжиев Сухроб</i> ГЛОБАЛЛАШУВ ВА ҒОЯВИЙ ТАҲДИДЛАР ДАВРИДА ҲАҚИҚАТ ТУШУНЧАСИНИНГ АҲАМИЯТИ	386-391
<i>Matnazarova Muhayyo Axmetjanovna, Azimova Charos Azamatovna</i> "ETNOS", "MILLAT" TUSHUNCHALARINING MAZMUN-MOHİYATI VA ULARNING ILMIY- NAZARIY TAHLILI	392-398
<i>Amanov Alisher Kaxramonovich</i> VAQTNI ILMIY JIHATDAN TAHLIL QILISH HAMDA UNI FALSAFIY VA MADANIY NUQTAI NAZARDAN O'RGANISH	399-404
10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI	
<i>Пайзибаева Мадинахон Собиржон қизи</i> БРИТАНИЯ ХАЛҚ ЭРТАКЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИДА КЕЛЬТ МИФОЛОГИЯСИНИНГ ТАЪСИРИ ВА ЎРНИ	405-409
<i>Tevosyan Gayane Arturovna</i> O'ZBEK VA RUS TILI GRAMMATIKASINING QIYOSIY TIPOLOGIYASI	410-417
<i>Boynazarov Islom Abduxalimovich</i> INGLIZ TILIDAGI FALSAFIY TERMINLARDA SINONIMIYA HODISASI	418-421
<i>Bahriddinova Yulduzxon Bahriddin qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDAGI BOTANIK TERMINLARNING NOMINATIV TAHLILI VA BINAR NOMLANISHI	422-426
<i>Javliyev Mansurbek Odil o'g'li</i> KONSEPT TUSHUNCHASINING HOZIRGI ZAMON LINGVISTIKASIDA TUTGAN O'RNI VA AHAMIYATI	427-431
<i>Ruziyev Xusniddin Baxritdinovich</i> PARALLEL KORPUSLARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	432-436
<i>Rahimova Shahnoza Palvannozirovna</i> INGLIZ TILIDAGI IBORALARNI O'RGANISHDA TARJIMA MUAMMOLARI	437-442
<i>Muhamadiyev Timur Urazovich</i> INGLIZ TILIDAGI OAVDA OMMAVIYLASHMAGAN IBORALARDAN FOYDALANISH	443-446

<i>Панжиева Насиба Нармахматовна</i> ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ СЕМАНТИЧЕСКОГО ПОЛЯ	447-451
<i>Умирова Дилфуза Суюновна, Асадов Шухрат</i> ОБРАЗОВАНИЕ ЯВЛЯЕТСЯ НЕОТЪЕМЛЕМОЙ И НЕПРЕРЫВНОЙ ЧАСТЬЮ ПРАВ И ИНТЕРЕСОВ ЧЕЛОВЕКА	452-456
<i>Ибрагимова Мохира Муратовна</i> ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ПСИХОЛОГИЗМ И ЕГО ФУНКЦИИ В ТВОРЧЕСТВЕ ВИРДЖИНИИ ВУЛЬФ	457-464
<i>Тойчиева Насибахон Суранбаевна, Ткебучава Ирина Георгиевна, Темирова Шоира Гайбуллаевна</i> АКТУАЛЬНЫЕ ТЕНДЕНЦИИ В ИЗУЧЕНИИ ИСТОРИИ ЛИНГВИСТИКИ	465-477
<i>Nurimova Diyora</i> LIRIK DISKURS VA UNING MOHIYATI	478-482
<i>Axmadjonova Mohinur Iqboljon qizi</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILIDA NUTQ AKTLARINING SEMANTIK TUZILISH TAHLILI	483-491
<i>Jumanazarov Shukurali Tashmamatovich</i> KORPUS TUZISH TEXNOLOGIYASI.....	492-495
<i>Samadova Oydin Ilxomjon qizi</i> FRAZEOLOGIK BIRLIK TUSHUNCHASI HAMDA UNING QO'LLANILISHI	496-500
<i>Xatrayeva Rano Rajabovna</i> XX ASR INGLIZ ILMIY FANTASTIKASINI TARJIMA QILISH XUSUSIYATLARI	501-505
<i>Ermatov Ixtiyor, Mamatqulov Azizbek</i> A.HOJIYEVNING TERMINOLOGIK LUG'ATLARI XUSUSIDA	506-510
<i>Muxtorova Moxlaroyim</i> INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA TANBEH BERISHNI BILDIRUVCHI BIRLIKLARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	511-517
<i>Abdullayeva Nilufar Ramazonovna, Aliqulova Rohila</i> O'SIMLIK NOMLARI BILAN BOG'LIQ TARBIYAGA OID MAQOL VA MATALLARNING CHOG'ISHTIRMA TAHLILI	518-521
<i>Носирова Мубина Олимовна</i> СПЕЦИФИКА ОТРАЖЕНИЯ АНТРОПОЦЕНТРИЧЕСКИХ ПОСЛОВИЦ В СЛОВАРЯХ РАЗНОСИСТЕМНЫХ ЯЗЫКОВ	522-528
<i>Хасанов Зафар Бахтиyorovich</i> ZAMONAVIY TILSHUNOSLIKDA SPORT ATAMALARINI O'RGANISHNING NAZARIY ASOSLARI	529-534
<i>Рахматов Бекзод Уктам угли</i> СОЦИАЛЬНО-ЛИНГВИСТИЧЕСКАЯ РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ ПОНЯТИЯ «УЧИТЕЛЬ»	535-539

Yaxyoyev Fayzullo muhammadsoli o'g'li
XX ASRNING IKKINCHI YARMIDA ALISHER NAVOIY LIRIKASIGA DOIR MATNSHUNOSLIK
BILAN BOG'LIQ TALQINLAR..... 540-546

Otajonova Dildor Baxtiyarovna
KORPUS TURLARINING LINGVISTIKA SOHASINI TARAQQIY ETTIRISHDAGI
AHAMIYATI 547-551

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович
МАЪНАВИЙ ЗИЁН КОМПЕНСАЦИЯСИ МИҚДОРINI АНИҚЛАШНИНГ НАЗАРИЙ ВА
АМАЛИЙ MASALALARI 552-559

Fayzullayev Aslbek Ulug'bek o'g'li
MULKNI QASDDAN NOBUD QILISH YOKI UNGA ZARAR YETKAZISH UCHUN JINOIY
JAVOBGARLIKNI TAKOMILLASHTIRISHNING AYRIM MASALALARI 560-564

Элмуродов Ҳусан Элмуродович
МЕҲНАТНИ МУҲОФАЗА ҚИЛИШ СОҲАСИДА ЎҚУВДАН ҲАМДА БИЛИМ ВА
КЎНИКМАЛАРИ ТЕКШИРУВДАН ЎТМАГАНДА ИШДАН ЧЕТЛАШТИРИШ..... 565-572

Аслонова Лайло Олимовна
ИЛМИЙ ХОДИМЛАР ҲУҚУҚИЙ МАҚОМИНИ БЕЛГИЛАШНИНГ АЙРИМ
MASALALARI 573-583

Файзиева Гулрух Мухаммади кизи
НЕКОТОРЫЕ ПОНЯТИЯ В СФЕРЕ ГАРАНТИИ ПРАВО НЕПРИКОСНОВЕННОСТИ
ЖИЛИЩА 584-588

Ибрагимова Сабина Эркиновна
К ВОПРОСУ О СОВЕРШЕНСТВОВАНИИ НАЦИОНАЛЬНЫХ МЕХАНИЗМОВ В СФЕРЕ
ДОСУДЕБНОГО УГОЛОВНОГО ПРОИЗВОДСТВА В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН..... 589-593

Tosheva Maftuna Anvar qizi
AXLOQQA QARSHI JINOYATLARNING JINOYAT-HUQUQIY JIHATLARI 594-600

Халилов Дониёр Нортажиевич
КОНСТИТУЦИОННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРАВ И
СВОБОД В СОЦИАЛЬНОМ ГОСУДАРСТВЕ 601-607

Файзуллаева Нигорахон Равшановна
МЕЖДУНАРОДНЫЕ ДОГОВОРА В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО
КУЛЬТУРНОГО ПРАВА 608-618

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Saydillayeva Mehrinaz Bahodir qizi
OLIY TA'LIM TIZIMIDA TA'LIM DASTURLARINI LOYIHALASHTIRISH ASOSIDA PEDAGOGIK
TA'LIM METODIKASINI TAKOMILLASHTIRISH ASOSLARI 619-626

Ubaydullaeva Jamila Hurramovna
DARS TURLARI VA DARSNI REJALASHTIRISHGA NISBATAN YONDOSHUVLAR 627-631

- Ro'ziyeva Nazira Yodgorovna, Panjjeva O'g'ilshod Baxodir qizi, Jo'raev Baxodir Norbo'tayevich*
O'QUVCHILARGA TABIATNI ASRASH VA EZOZLASHNI "YASHIL MAKON" MILLIY
TEKNOLOGIYA LOYIHASI ASOSIDA AMALIY ANJUMANLAR ORQALI OLIB BORISH 632-640
- Юлдошев Рустам Дилшод угли*
РОЛЬ ПРАГМАТИЧЕСКИХ КОМПЕТЕНЦИЙ В ИЗУЧЕНИИ ЯЗЫКА И КОММУНИКАТИВНОМ
ПРОЦЕССЕ 641-645
- Razzakov Baxrom Abdug'afurovich*
BO'LAJAK MUHANDISLAR UCHUN OG'ZAKI MULOQOT KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH:
INGLIZ TILI DARSLARIDA TRANSPORT TERMINOLOGIYASINI
O'RGANISHGA MISOLIDA..... 646-650
- Salimova Shahlo Sayfulloyevna*
TA'LIM TIZIMIDA XAVFSIZ MUHITNI YARATISH MUAMMO VA ISTIQBOLLARI 651-656
- Kuchkarova Arofathon*
MATEMATIKA DARSLARIDA INNOVATSION TEKNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH
(GEOGEBRA DASTURI MISOLIDA) 657-661
- Radjabova Gulnoza Giyosiddinovna*
YOZISH BO'YICHA KO'RSATMALARNI TAKOMILLASHTIRISHDA ZAMONAVIY AMERIKA
INGLIZ TILI KORPUSINING (COCA) ROLI 662-669
- Sharifov Muxriddin Kamoladdin o'g'li*
PROFESSIONAL TA'LIM MUASSASALARIDA MAXSUS FANLARNI O'QITISH
ISTIQBOLLARI 670-675
- Saidova Surayyo Yarqulovna*
NOFILOLOGIK TA'LIM YO'NALISHI TALABALARI O'QISH KOMPETENSIYASINI
RIVOJLANTIRISHDA SOHAVIY MATNLAR XUSUSIYATLARI VA MATN TANLASH
TAMOYILLARI 676-686
- Djalolov Furqat Fattohovich*
UMUMIY O'RTA TA'LIM MAKTABLARIDA INGLIZ TILI TA'LIM SAMARADORLIGINI OSHIRISH
VA SIFATINI YAXSHILASH YO'LLARI 687-691
- Niyazova Minara Baxramovna*
TEKNIKA OLIY O'QUV YURTLARIDA TALABALARNI FRANSUZ TILIGA QIZIQTIRISHNING
O'ZIGA XOS JIHATLARI..... 692-697
- Amrillayev Husniddin Ashrab o'g'li*
OLY TA'LIMDA VIRTUAL LABORATORIYALARDAN O'QUV JARAYONIDA FOYDALANISHNING
PEDAGOGIK JIHATLARI 698-702
- Boboyeva Zarifa Jahonqulovna*
SPORT TAYYORGARLIK JARAYONLARINING ADAPTIV MEXANIZMLARI..... 703-708
- O'rozov Shahobiddin Ziyadullayevich*
AMIR TEMUR VA TEMURIYLAR DAVRIDA DAVLATNI BOSHQARISH TAMOIYILLARI..... 709-713
- Muxtshamova Parvina Zahitovna*
ESL DARSLARIDA HAQIQIY MATERIALLARDAN FOYDALANISH 714-716

10.00.00-FILOLOGIYA FANLARI – PHILOLOGICAL SCIENCES

Received: 20 May 2024

Accepted: 30 May 2024

Published: 19 June 2024

Article / Original Paper

THE INFLUENCE AND PLACE OF CELTIC MYTHOLOGY IN THE FORMATION OF BRITISH FOLK-TALES

Payzibaeva Madinaxon Sobirjon kizi

Doctoral student of Namangan State University

E-mail: payzibayevam@mail.ru

Abstract. The article shows the history of the origin of English folk tales, the factors that influenced fairy tales, and the culture of different nations. Information about the first written English folk tales is covered.

Key words: fairy tale, Celtic mythology, myth, magical object, legend, folklore, motive, nations.

БРИТАНИЯ ХАЛҚ ЭРТАКЛАРИНИНГ ШАКЛЛАНИШИДА КЕЛЬТ МИФОЛОГИЯСИНИНГ ТАЪСИРИ ВА ЎРНИ

Пайзибаева Мадинахон Собиржон қизи

Наманган давлат университетитаянч докторанти

Annotatsiya. Ushbu maqolada fizika va astronomiya fanlarini o'qitishda sinfdan tashqari ish turlaridan biri hisoblangan – ekskursiyaning o'rni haqida fikrlar bayon etilgan. Ekskursiyalar – nazariya bilan amaliyotni bir-biri bilan chambarchas bog'laydigan ish turi hisoblanadi. Ekskursiyalar – talaba va o'quvchilarda kasbga va mehnatga bo'lgan moyillik bor-yo'qligini aniqlashda yordam beradi. Talaba va o'quvchilarga ekskursiya uchun obyekt sifatida tanlangan hudud – eng avvalo o'qituvchi uchun nazariy ma'lumotlar bilan boyitilishi lozim. Shundagina ekskursiyadan ko'zlangan maqsadga erishiladi.

Kalit so'zlar: fizika, astronomiya, sinfdan tashqari ishlar, dars, ta'lim, ekskursiya, nazariya, amaliyot.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4I6Y2024N61>

Кириш. Ҳар бир халқ маълум маънода ўзига хос бўлиб, фақат унгагина тегишли бўлган, умум бўлмаган хислатлари мавжуд, бироқ шу билан бирга ҳеч бир миллат ёки халқ ёлғизликда, бошқа миллат ва элатлардан айро ҳолда мавжуд бўла олмаслиги ҳам исбот талаб қилинмайдиган аксиомадир. Зеро, ўзаро қўшни миллат ва элатларнинг урф-одатлари ёки ҳаёт тарзларида шунчалик кўп умумийликлар борки, ҳатто айрим байрам ва анъаналарини ёхуд халқ оғзаки ижоди намуналарини аслида қайси халққа тегишли эканини ҳам аниқлаш мураккаблик туғдиради. Бу халқларнинг маданиятлари беихтиёр тарзда бир-бири билан чамбарчас боғланиб кетган бўлиб, маълум маънода бир-бирини тўлдирди.

Турли халқлар маданияти ўртасидаги умумийликлар кеча ва бугун пайдо бўлмаган феномен бўлиб, уларнинг илдизларини минглаб йиллар наридан қидириш мақсадга мувофиқ. Ана шундай ҳодисалардан бири бу халқ оғзаки ижоди бўлиб,

фольклоршунос олимлар яқин икки асрдан бери ўзаро қариндош ва қариндош бўлмаган халқлар оғзаки ижодидаги муштарак жиҳатларнинг сабаб ва моҳиятларини излашда давом этмоқдалар. Биз ҳам мазкур тадқиқотимизда ана шундай феноменлардан бири – халқ эртаклари ва улардаги умумийлик ва ўзига хосликлар ҳақида фикр юритмоқчимиз. Зеро, халқ эртакларини дунёнинг барча нуқталарида ўқишади, ҳамма халқларнинг ўз эртаклари мавжуд бўлиб, уларда келажак орзулари, воқеликка муносабат, эстетик идеаллар ва халқларнинг дунёқарашлари тасвирланади.

Ҳар бир халқ миллий характерини ўрганиш учун унинг ички дунёси, руҳий оламига назар солиш керак. Халқларнинг орзу-ниятлари, кундалик ҳаётлари, ташвишлари, келажак умидлари эса уларнинг санъатида намоён бўлади. Қадим-қадимдан ҳар бир халқ ўз ҳаётини ғорлар деворларига солинган расмлар орқали тасвирлагани ҳозирда ҳеч кимга сир эмас. Кейинчалик эса асрлар ўтиши билан бу уларнинг оғзаки ижодида ўз аксини топа бошлаган. Ҳозирги кунда ҳам маълум бир халқни тўлиқ ўрганиш учун унинг адабиётига мурожаат қилинади. Шундай экан, уларнинг ўзига хос характерини англаш учун ана шу халқларнинг оғзаки ижодига мурожаат қилиш мақсадга мувофиқ.

Яна шуни ишонч билан айтиш мумкинки, ҳеч бир ижтимоий соҳага оид фан халқ оғзаки ижодига мурожаат қилмасдан иш кўра олмайди. Этнография дейсизми, археология дейсизми, тарих фаними ёки тил ва адабиёт фаними – ҳамма-ҳаммаси халқ оғзаки ижоди билан бевосита ёки билвосита боғлиқдир. Замонавий адабиётни таҳлил этиш жараёнида ҳам хассос ёзувчиларнинг халқ оғзаки ижодига тез-тез мурожаат қилиб туришларини кузатиш мумкин. Умуман олганда, аксарият бадий асарларда эртак ва афсоналарда ишлатилган турли хил мотивлардан кенг фойдаланилгани гувоҳи бўламиз. Бу асарларда ишлатилган сафар, синов, туш, эврилиш ва шу каби бошқа мотивлар аслида халқ оғзаки ижодида шаклланган ва ривожланган. Бугунги кун асарларида ана шу мотивлар у ёки бу даражада ишлов берилиб, ишлатиб келинмоқда. Бир сўз билан айтганда, замонамиз асарларидаги бундайин мотивлар халқ оғзаки ижодидаги мотивларнинг проекцияси ёки янги кўриниш олган оттенкаларидир. Шундай экан, адабий ҳодисаларни ўрганиш жараёнида ўтмишга юзланиш ва ўтмишнинг бой меросини тадқиқ этиш орқали янги адабий феноменларни тавсифлаш мақсадга мувофиқдир.

Сеҳрли эртаклар мураккаб ва кўп қиррали ҳодиса бўлиб, дунёдаги бир қатор халқлар оғзаки ижодининг энг сермахсул жанрларидан биридир. Асрлар давомида шаклланиб, жилвирланиб, тараққий этиб келган бу жанр халқларнинг воқеликнинг турли аспекти ҳақидаги тасаввурларини ўзида акс эттириб келган.

Адабиётлар таҳлили ва методлар. Англияда илк инглиз халқ эртаклари тўплами XIX аср сўнггида дунё юзини кўради. Инглиз фольклор клуби президенти Жозеф Жекобс (1854 -1916) инглиз халқ эртакларини йиғиб икки жилдда чоп эттиради. Рус фольклоршунос олими А.Н.Афанасьев, франциялик эртакшунос Шарль Перро ва немис мифологлари бўлмиш ака-ука Гриммлардан фарқли ўлароқ Жозеф Жекобс ўзи йиққан эртакларни қайта ишламайди ва қандай бўлса шундайлигича беради, зеро у халқ оғзаки ижоди намуналарини ўз холича келгуси авлодга етказиб беришни ўз олдига мақсад қилиб қўйганди. Албатта, Жозеф Жекобсга осон бўлмайди, чунки ўша пайтга келиб кўплаб инглиз халқ эртаклари унут бўлган, айримлари эса бошқа халқлар эртакларига ўхшаб кетарди. Масалан, айрим эртаклар француз ва немис халқ эртакларига ўхшаб кетадики, бу, албатта, инглиз, француз ва немис халқларининг тарихий тақдирлари қадим ўтмишда бир-бири билан чамбарчас боғланган бўлгани ва

инглиз халқ оғзаки ижоди қардош ва қўшни халқлар маданияти таъсирини бошдан кечиргани билан изоҳланади. Лекин шундай бўлсада, инглиз халқ эртаклари ўзининг оригиналлиги ва бетакрор эканлиги билан алоҳида ажралиб туради.

Фольклоршунос олимларнинг тадқиқотларидан бизга маълумки, эртакларнинг миллий хусусиятлари фольклор анъаналар ёрдамида шаклланган. Шундай экан, инглиз халқ эртаклари анъаналари ҳам ўзида халқ оғзаки ижоди намуналари, халқ юмори, ғайритабиий саргузаштлар ва сеҳрли воқеа-ҳодисаларнинг ўзига хос бой меросини мужассам этади. Ўз ибтидосини кельтларнинг ранг-баранг мифологияси билан бошлаган инглиз эртаклари Европа халқлари оғзаки ижоди билан ҳам чамбарчас боғланиб кетган. Айниқса, инглиз эртаклари шаклланишига скандинавлар ва германларнинг фольклор намуналари таъсири кучли сезилади.

Ж.Фрезер, В.Я.Пропп, Е.М.Мелетинский каби фольклоршунос олимлар сеҳрли эртакларнинг келиб чиқишини бевосита мифлар билан боғлиқликда кўрадилар[1]. Инглиз эртакларининг келиб чиқишида ҳам кельт мифологиясининг ўрни беқиёсдир. Зеро, инглиз сеҳрли эртакларидаги сюжетлар тизими, образлилик ва фантастик унсурларнинг аксариятида кельт мифологиясининг излари акс этган.

Муҳокама. Қадимги халқ оғзаки ижоди намуналарининг жанр хусусиятларига кўра бир-бирига яқинлиги, жанр жиҳатдан қоришиқ экани миф, афсона, архаик эртак ва бошқа асарлар ўртасида аниқ демаркация чизилгани тортиш имконини бермайди. Шунинг учун биз кельт мифологияси ва халқ оғзаки ижодига илк манба сифатида ёндашамизки, бу манбалар бизга кейинчалик тўлақонли жанрга айланган Британия эртакчилиги анъаналарининг илк миллий хусусиятларни аниқлаштириб олишга ёрдам беради. Булар – икки дунёнинг ўзаро қарама-қарши қўйилиши ўз дунёси (худолар, кейинчалик инсонлар дунёси) ва ўзга дунё (денгиз орти ёки сув ости дунёси), аёллар персонажи (одатда сеҳр-жоду кучига эга бўлган), магия ва сеҳрли предметлардан фойдаланиш (друид таёқчалари), персонажларнинг антропоморф хусусиятга эгаллиги (сеҳр-жоду ёрдамида инсонларнинг турли ҳайвон ёки ғайриоддий жонзотларга айланиши)[2,3-4].

Мифдан ажралиб чиққан эртак матнларида турли ўзгаришлар содир бўлади. Энг биринчи навбатда макон ва замон ноаниқ кўриниш олади. Бундан ташқари эртакларда ахлоқий элементлар пайдо бўлади, эртаклар ахлоқ-одоб нормаларини намоёниш эта бошлайди. Ўзбек фольклоршунос олими К.Имомов ҳам эртаклар ахлоқ нормаларини белгилаши ва таълим-тарбия ғояларини акс эттириши билан миф ва афсоналардан ажралиб туришини таъкидлайди [3,9]. Миф ва афсоналардан фарqli ўлароқ эртакларда сеҳрли кучлар персонажлардан предметларга кўчади ва қаҳрамонлардан мустақил ҳаракатланади. Шунингдек, эртакларда кундалик ва ижтимоий ҳаётнинг ўрни орта бошлайди. Бунда персонажларнинг кун тартибини кўришимиз мумкин (*"The Haughty Princess"*). Кейинчалик эртакларда мамлакатдаги сиёсий-ижтимоий жараёнлар натижасида пайдо бўлган пул бирликларини учратишимиз мумкин (*"The Fish and the Ring"* эртагида крона, *"The Haughty Princess"*, *"Mr Vinegar"* эртакларида гинея, *"Mr Vinegar"* эртагида фунт, пенс) ва ҳоказолар [4]. Е.М.Мелетинский ҳам мифларнинг эртакларга айланиш жараёнида мифологик воқеаларнинг ҳақиқат эканига ишониш камайгани, онгли равишда тўқима сюжет ва образларнинг ривожланиши, мифологик қаҳрамонларнинг оддий одамлар билан мифологик вақтнинг эса ноаниқ вақт билан алмашиши, этиологизмнинг сусайиши, эътиборнинг жамоавий тақдирлардан яқка шахс тақдирига қаратилиши ҳақида ёзади [5,49].

Инглиз эртақларида сеҳр-жоду “ўзга” олам вакиллари билан боғлиқ тарзда акс эттирилади. Бу “ўзга” олам вакиллари эльфлар, феялар, баҳайбат жонзотлар кўринишида бўлади. (“*The Red Ettin*” эртагида баҳайбат мавжудот ака-укалардан энг каттасини тошга айлантириб қўяди. Эртақ қаҳрамонларининг ўзи эса ғайриоддий кучга эга бўлмайдилар ва кимдандир ёки нимадандир сеҳрли предметни совға сифатида оладилар (“*Jack and the Beanstalk*” эртагида ловия уруғлари) [6]. Айрим эртақларда (“*The Haughty Princess*”) сеҳрли эртақлар поэтикасидан сезиларли даражада четлашиш кузатиладики, сеҳрлилик категорияси уларда умуман намоён бўлмайди, яъни деярли ҳамма воқеа-ҳодисалар мантиққа бўйсунди.

Сўнгги давр эртақларида сеҳрли предмет ёки куч ҳада этувчилар қатнашмайди. Синовни қаҳрамон ўз топқирлиги билан бажаради. (“*The Servant Boy and the Farmer*” (Хизматкор бола ва фермер) [7].

Инглиз сеҳрли эртақларидаги аксарият қаҳрамонларининг пайдо бўлиши мифлар ва эртақ жанрининг яралиш даврига бориб тақалади. Булар улкан одамлар, эльфлар, сув парилари кабилардир. Улкан одамлар одатда нодон, доғули ва ёғийликни ўзига касб қилган бўлса, эльфлар мусиқани ва рақсни ёқтирувчи, чиройли, бироқ айёр тарзда тасвирланган. Юқорида санаб ўтилган персонажларнинг ҳаммаси сеҳр-жоду билан боғлиқ бўлиб, кельтларнинг ўзга дунё ҳақидаги тасаввурларидан келиб чиққан. Эртақларда эса улар сеҳрли буюмларни ҳада этувчи, сеҳрли ёрдамчи, антогонист сифатида гавдалантирилади.

Натижа. Ўзбек халқ сеҳрли эртақларининг образлар тизимида келиб чиқиши қадимги мифологик тасаввурлар билан бевосита боғлиқ бўлган дев, пари, ялмоғиз кампир, аждар сингари мифологик образлар ва асотирий персонажлар муҳим ўрин тутди. Бу тип образлар эртақ бадий структурасида қаҳрамонга ёрдам берувчи ҳомий-персонаж, унга душманлик қилувчи рақиб-персонаж, “ғаройиб предмет”ларни ҳада этувчи эпик ҳомий каби вазифаларда келади. Эртақларда фаол қўлланиладиган тилсимий воситалардан бири ҳаёт бахш этувчи сеҳрли сув, яъни оби ҳаёт, бефарзанд малика еганидан кейин бўйида бўлиб қоладиган ёки ўликка ҳам жон ато этадиган сеҳрли олма, ғаройиб мева қиладиган олтин тарвуз уруғи ва ҳ.к.лар бўлиб, бу нарсалар сеҳрли эртақка хос тилсимнинг юзага чиқишида муҳим восита вазифасини бажаради [8, 16-17].

Хулоса. Хулоса қилиб айтиш мумкинки, Британия халқ эртаги поэтикаси келтлар афсонасидан келиб чиқади ва айнан келтлар афсонасидан келиб чиққан ҳолда, инглиз эртақларининг сюжети, тасвирлари ва эртақ фантазияси “ўсиб боради”. Улардаги сеҳр анъанавий равишда “бошқа” дунё вакиллари билан боғлиқ: элфлар, парилар, улкан одамлар. Мураккаб композицион ечимлар инглиз эртақ фолклорига ёт бўлиб, кўпчилик эртақ матнлари бир сюжетли эртақлардир. Эртақ тарихдан олдинги даврларда вужудга келган бўлиб, ўз тараққиётининг турли босқичларида барча халқлар оғзаки ижодида катта рол ўйнайди. Узоқ йиллар давомида яшаб, оғиздан оғизга ўтиб келаётган эртақ уни юзага келтирувчи воқеликнинг қандай ўзгаришига қараб ўзгаради. Эртақ - бу тарихий ҳодиса; у инсоннинг мифологик фикрлашни тўхтатганида, соф шеърий фантастика устун рол ўйнай бошлаганда пайдо бўлди. Аммо бу дарҳол содир бўлмади; эртақ санъат ҳодисасига айлангунча анча вақт ўтди. Асрлар давомида шаклланиб, жилвирланиб, тараққий этиб келган бу жанр халқларнинг воқеликнинг турли аспекти ҳақидаги тасаввурларини ўзида акс эттириб келган.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Пропп П.Я. Исторические корни волшебной сказки. – Л.: ЛГУ, 1946.
2. Соболева Е. К. Национальные особенности английской сказки / Е. К. Соболева, О. В. Коренькова. – [Волгоград]: Волгоградский гос. техн. ун. – [2014]. – [С. 3-4].
3. Имомов К. Ўзбек халқ насри поэтикаси. – Тошкент: “Фан” нашриёти, 2008. – Б.9.
4. Jacobs, J. English Fairy Tales. – London: David Nutt, 1890
5. Мелетинский Е.М. От мифа к литературе. – Москва, 2001. – С.49.
6. Steel, F.A. English Fairy Tales. – London : Macmillan and Co. Ltd, 1918.
7. Народные сказки Британских островов: сборник [Текст] / сост. Дж. Риордан. – М: Радуга, 1987. – 368 с.
8. Сунбул қуш. Тузувчи, сўзбоши, илмий изоҳлар ва луғат билан нашрга тайёрловчи М. Жўраев. – Тошкент: Адабиёт ва санъат нашриёти, 2018. – Б.16-17.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 6 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).